

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ

ANNA KARENINA

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Vronskij vyšel na nástupiště a zavolał:

„Oblonskij! Tady!“

Ale Kareninová na bratra nečekala, a sotvaže ho zahlédla, rázným svižným krokem vyšla z vozu. A jakmile k ní bratr přistoupil, objala ho levou rukou kolem krku pohybem, který Vronského překvapil rozhodností a grácií, prudce ho k sobě přivinula a vroucně políbila. Vronskij na ní mohl oči nechat a usmíval se, ani nevěděl čemu. Ale pak si vzpomněl, že matka ho očekává a vrátil se do vozu.

„Velice roztomilá, není-liž pravda?“ řekla hraběnka. „Muž ji usadil ke mně a já jsem byla velice ráda. Celou cestu jsme se spolu bavily. No, a ty prý... vous filez le parfait amour. Tant mieux, mon cher, tant mieux.“¹

„Nevím, nač narážíte, mamá,“ odpověděl syn chladně. „Tak půjdeme, mamá.“

Kareninová opět vstoupila. Přišla se rozloučit s hraběnkou.

„Tak vidíte, Milosti, už tu máte syna, a já bratra,“ řekla vesele. „A se všemi historkami jsem u konce. Už bych neměla co vyprávět.“

„O nikoli,“ namítla hraběnka a vzala Kareninovou za ruku. „Mohla bych s vámi jet kolem světa a nenudila bych se. Patříte k těm milým ženám, s kterými si člověk rád pohovoří i posedí mlčky. A se synáčkem si už nedělejte starosti. Vždyť to nejde, být pořád spolu.“

Kareninová stála nehybně, úžasně zpřímá, a usmívala se očima.

¹ Máš ideální lásku. Tím lépe, chlapče, tím lépe. (franc.)

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je vyňat ze začátku knihy, je v něm zachyceno první setkání Anny Kareninové a Alexandra Vronského.

I. díl

Část první

Moskevský úředník Stěpan Arkadjič Oblonskij, otec 5 dětí, byl nevěrný své ženě Darje Alexandrovně (Dolly) s anglickou vychovatelkou. Dolly se to dozvěděla a od té doby panovala v rodině napjatá atmosféra. Oblonskij doufal, že až přijede na návštěvu jeho sestra Anna, promluví s Dolly a vztahy v rodině se zlepší.

Dolly má velmi hezkou mladší sestru Jekatěrinu Alexandrovnu (Kitty), kterou by rád získal za manželku třicátník Levin. Levin přijíždí do Moskvy a doufá, že mu jeho švagr Oblonskij poradí, jak Kitty získat. Brzy však zjišťuje, že je Kitty zamilovaná do jiného. Jeho sokem je Alexandr Vronskij, charismatický důstojník, kterému Kitty dala přednost a Levinovu žádost o ruku odmítla.

Když Oblonskij čeká na nádraží na svou sestru Annu a Vronskij na svou matku, Anna a Vronskij se setkají. Vronského Anna okouzlí, vyzařuje z ní elegance a dobrota srdce. Když všichni odcházejí z nádraží, stane se nehoda – opilý nádražák je sražen a zabit vlakem.

Dolly se svěří Anně s tím, jak jí manželova nevěra hluboce ranila. Anna působí velmi rozumně, svého bratra se nezastává a podaří se jí Dolly přesvědčit, aby svému muži odpustila. Anna se setkává také s Kitty. Obě hodlají vyrazit na ples, na němž má být i Vronskij. Kitty to na plese nesmírně slušelo,

byla hvězdou společnosti. Těšila se, že se setká s Vronským, ale on jí věnoval jen několik tanců a poté se věnoval Anně. Kitty pochopila, že pro něj byla jen chvilkovou zábavou.

Levin jel navštívit svého bratra Nikolaje a jeho družku Marju. Mluvili o životě a o svých hospodářstvích. Po návratu domů byl Levin rád, že je zpátky u svého dobytka a polnosti.

Anna se rozhodla odjet zpátky domů do Petrohradu dřív, než zamýšlela. Přiznala Dolly, že je to kvůli Vronskému, který jí věnoval více pozornosti než Kitty. Dolly situaci chápala; jestliže se Vronskij během jediného večera zamiloval do Anny, nebyl by pro Kitty dobrým manželem. Po cestě domů Anna přemýšlela o Vronském. Když vlak kvůli sněhové vánici zastavil a ona vyšla ven, zjistila, že Vronskij jede do Petrohradu také. Pochopila, že kvůli ní. Na nádraží se dokonce setkal s jejím manželem a vyměnili si několik slov.

Anna se těšila na syna Serjožu, který ji vřele vítal. S manželem trávili příští dny stejně jako kdykoli jindy, Anna si však nyní uvědomovala určitou prázdnotu. Vronskij se vrátil do svého bytu, v němž bydlel se svým kolegou. Plánoval si, že bude chodit tam, kde by se mohl setkat s Annou.

Část druhá

Kitty po odjezdu Vronského a odmítnutí Levina onemocněla a lékaři si s ní nevěděli rady. Domácí lékař správně vycítil, že se jedná o nemoc nervového původu, a doporučil Kitty změnit prostředí. Dolly svou sestru navštívila a utěšila ji; podle ní takové ponížení zažije každá žena. Kitty s matkou odjela do ciziny.

O Vronského obdivu k Anně brzy věděla celá petrohradská společnost. Anna se s ním setkala u kněžny Betsy a sdělila mu, že je Kitty kvůli němu nemocná. Požádala ho, aby odjel a nechal ji žít. Annin manžel Alexej zaznamenal, že si společnost všimla vztahu mezi Annou a Vronským, a tak svou ženu varoval. Anna ho ale neposlechla a stala se Vronského milenkou.

Levina na jeho statku navštívil Oblonskij a vyrazili spolu na lov sluk. Když se Levin dozvěděl, že se Kitty dosud nevdala, měl radost.

Vronského matka nebyla nadšená, že si její syn vybral Annu. On se ale rozhodl, že už svou lásku nechce tajit, rozhodl se to Anně sdělit. Přijel za ní a ona mu řekla, že je těhotná. Vronský potom v rozrušení nedojel závod důstojníků a jeho kůň musel být utracen. Nehodu viděli z tribun Anna i její manžel. Rozrušená Anna muži přiznala, že Vronského miluje.

Kitty pobývala v lázních a seznámila se tam s prostou dívkou Váreňkou. Rychle se spřátelily a Kitty díky Váreňce snáz překonala svůj smutek. Do lázní přijel za dcerou a ženou hrabě Ščerbackij, Kitty ho provedla a seznámila se všemi hosty. Domů se vracela vážnější, ale zdravá.

Část třetí

Konstantin Levin přijel za svým bratrem. Vedli spolu filozofické debaty o potřebě vzdělání a Levin si znovu připomněl, že ho uklidňuje fyzická práce. Sekáči mu ochotně ukázali, jak správně kosit, a on se dal do pilné práce.

Dolly s dětmi odjela na venkov. Měla velikou radost z příjezdu Levina a ihned spolu mluvili o Kitty. Levin ji brzy zahlédl a opět se utvrdil v tom, že ji miluje. Karenin zatím promýšlel, zda by měl Vronského vyzvat na souboj, nebo by se měl nechat rozvést. Anna se cítila provinile, ale zároveň byla ráda, že její muž o všem ví. Přála si odjet společně se synem, nenašla k tomu ale sílu. Odjela tedy na večírek a doufala, že se tam shledá s Vronským. Nesetkala, a tak mu poslala dopis s žádostí o schůzku. Na ní mu sdělila, že svému muži oznámila, že má milence. Karenin hodlal zachovat manželství, aniž by s Annou žil jako s manželkou.

Levina nebavilo hospodářství, myslel jen na Kitty. Když ho přijel navštívit bratr, neměl z něj radost, a to ani poté, co mu došlo, že bratr umírá.

Část čtvrtá

Manželé Kareninovi bydleli spolu, ale nežili spolu. Anna si pozvala Vronského domů a řekla mu, že si myslí, že při porodu zemře. Když se Karenin vrátil domů, udělal scénu; nechtěl, aby Vronský chodil k nim domů, a sebral Anně jeho dopisy. Poté se šel poradit s advokátem o možnostech rozvodu. Krátce na to potkal svého švagra Oblonského, který o rozkolu manželů dosud nevěděl. Oblonský Karenina pozval na večeri. Na této večeri se po dlouhé době setkali Levin a Kitty. Očima si sdělili, že se mají rádi a chtějí být spolu. Kittini rodiče měli radost. Kitty snesla i to, že je Levin nevěřící, ačkoli ji to velmi ranilo.

Anna porodila holčičku, ale její stav byl velmi vážný, lékaři se shodli, že zřejmě zemře. Karenin a Vronský se sešli u jejího lůžka a odpustili si. Zatímco Anna bojovala o život, Karenin trávil dlouhé hodiny u novorozené Anny a zamiloval si ji. Anna se navzdory prognózám uzdravila. Její bratr Oblonský se snažil vztahy mezi Kareninovými vylepšit, ale Anna nevěděla, co si vlastně přeje. Kareninovi se zdál vhodný rozvod, ale nebylo jasné, u koho by zůstal syn Serjoža. Vronský se pokusil o sebevraždu, ale vyvázl jen se zraněním. Brzy s Annou odjel do Itálie, Serjoža zůstal u otce.

II. díl

Část pátá

Chystala se svatba Kitty a Levina. Levin dorazil se zpožděním, čekal na čistou košili. Na obřad dorazila celá moskevská smetánka. Po obřadu odjeli novomanželé na venkov. Kitty se brzy naučila být paní domu a manželé překonali i první hádky. Levinovi přišel dopis od bratrovy družky, že Levinův bratr umírá. Kitty Levina uprosila, aby mohla jet za bratrem s ním. Až do poslední chvíle se o něj starala, a to i když jí nebylo dobře, protože byla těhotná.

Vronskij a Anna zatím cestovali po Evropě. Anna byla šťastná, vyhýbali se Rusům, věnovala se dcerce a na syna si vzpomněla jen občas. Vronskij se věnoval malování a seznámil se s malířem Michajlovem. Anna se u něj dala malovat.

O Kareninovu domácnost se zatím starala hraběnka Lydie Ivanovna. Anna a Vronskij navštívili Petrohrad. Nemohli však navštěvovat žádné známé, společnost na ně koukala skrz prsty. Anna se lstí dostala k synovi Serjožovi, aby mu alespoň popřála k narozeninám. Shledání ji ale zlomilo, uvědomila si, jak se jí po synovi stýská. Od známého přijala lístky do divadla, ale setkala se tam jen s nenávisťnými pohledy a urážkami.

Část šestá

Dolly, Kitty a jejich matka chystají u Levinův výbavu pro Kittino dítě. Novomanželé se poškorpili kvůli návštěvě, Vášeňkovi Veslovskému. Levinovi se zdálo, že s ním Kitty koketuje. Oblonskij, Levin a Vášeňka strávili další dny na lovu. Po návratu Levin opět žárlil na Vášeňku, ale brzy si uvědomil vlastní pošetilost. Dolly odjela za Annou. Vronskij a Anna ubytovali Dolly ve svém přepychovém domě. Vronskij požádal Dolly, aby Annu přesvědčila, že je potřeba požádat o rozvod s Kareninem. Dolly to zkusila, ale nepochodila. Anna věděla, že i když se rozvede, nezíská zpátky syna. Hádky mezi Annou a Vronským byly čím dál častější, a tak Anna svolila, že o rozvod požádá.

Část sedmá

Kitty a Levin nyní žili v Moskvě a čekali na porod. Levin ve společnosti potkal Oblonského a jeli společně navštívit Annu. Anna Levina okouzila, připadal mu krásná, inteligentní a vzdělaná. Kitty z té návštěvy radost neměla.

Brzy se Kitty narodil syn Míťa a Levin si uvědomil, že víc než lásku k němu cítí strach, aby se synovi něco nestalo. Oblonskij se snaží přesvědčit Karenina, aby svolil k rozvodu a syna ponechal Anně, je to však marné. Mezi Annou a Vronským docházelo stále častěji k neshodám. Anna chtěla opustit Moskvu a odjet na venkov, Vronskij odjezd prodlužoval. Annu napadlo, že kdyby tenkrát po porodu dcerky zemřela, vše by teď bylo snazší. Cítila naprosté ochlazení a vířily v ní pocity lásky, zmaru a vzteku. V rozrušení navštívila Dolly a pak se snažila dostihnout Vronského, který odjel k matce. Na nádraží ji napadlo, že by Vronského nejvíc potrestala, kdyby zemřela. Svůj nápad ihned realizovala – skočila pod projíždějící nákladní vlak.

Část osmá (po dvou měsících)

Vronského matka vypráví, co se dělo od Anniny smrti. Vronskij byl několik týdnů zdeptaný, dcerku si k sobě vzal Karenin. Nyní se Vronskij vydal do války se Srbskem, což ho přivedlo na jiné myšlenky. Kitty a Levin žili šťastně. Levina trápilo, že je ateista a stále nenacházel smysl života. Našel ho až ve víře.

- **téma a motiv**

téma: příjezd Anny Kareninové za bratrem do Moskvy

motivy: železniční vůz, objetí, syn, hraběnka, nádraží

- **časoprostor**

prostor: moskevské vlakové nádraží

čas: není přesně určen; autorova současnost, tj. 2. polovina 19. století

- **kompoziční výstavba**

Kniha je rozdělena na osm částí, obvykle vychází ve dvou svazcích. Děj je vyprávěn chronologicky.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, román

- **vypravěč**

er-forma – vševědoucí vypravěč

- **postavy**

Anna Kareninová – asi pětadvacátnice, štíhlá, má černé dlouhé vlasy a černé oči, je velmi okouzující, miluje svého syna Serjožu, je provdaná za o dost staršího úředníka Alexeje Karenina, kterému je po 6 letech manželství nevěrná s důstojníkem Alexejem Vronským, citově založená, citlivá, později začne na nervy užívat morfium a své problémy řeší sebevraždou – skokem pod vlak

Alexandr Karenin – střízlivě uvažující moskevský vysoký úředník, své city příliš neprojevuje, informaci o manželčině nevěře řeší prakticky, nechce svolit k rozvodu (v tehdejší společnosti nemyslitelné)

Alexandr Vronskij – vyrůstal s matkou, se kterou má hezký vztah, nejprve se mu líbí Kitty, později je očarovaný Annou Kareninovou, se kterou má milenecký vztah a mají spolu dcerku Annu, miluje vášnivě, ale Anniny záchvaty žárlivosti a stesku po synovi ho trápí

Kitty Ščerbacká – mladá naivní dívka, zpočátku zamilovaná do Vronského, později pochopí, že pro ni není ten pravý a přijme nabídku k sňatku Konstantina Levina, se kterým ji čeká krásné manželství; mají spolu syna Míšu

Konstantin Levin – hospodář, filozof, stojí mimo smetánku, věnuje se fyzické práci a chodu velkého hospodářství, miluje Kitty

Dolly Oblonská – starší sestra Kitty, má několik dětí a je neustálým mateřstvím vyčerpaná, musí snášet manželovy nevěry, je důvěrnou přítelkyní Anny Kareninové (její manžel je Annin bratr)

Serjoža Karenin – syn Anny a Alexeje Kareninových, chlapec, který miluje maminku a nerozumí tomu, proč od něj odešla

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč: Vronskij, hraběnka Vronská, Anna Kareninová

- **typy promluv**

v úryvku převažuje pásmo vypravěče, dále dialog Anny a hraběnky Vronské

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

věta zvolací *Tady!*

řečnická otázka *Velice roztomilá, není-liž pravda?*

užití francouzštiny ukázka mluvy tehdejší vyšší společnosti

zdrobnělina *se synáčkem*

vysvětlivka ¹ *Máš ideální lásku. Tím lépe, chlapče, tím lépe. (franc.)*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

metafora *Vronskij na ní mohl oči nechat*

hyperbola *Mohla bych s vámi jet kolem světa a nenudila bych se.*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

2. polovina 19. století

Lev Nikolajevič Tolstoj (1828–1910)

- Rus, spisovatel, filozof, zřejmě nejslavnější ruský spisovatel
- pocházel ze starého šlechtického rodu (matka byla kněžna)
- již v dětství přišel o oba rodiče
- v Moskvě studoval práva a filologii, ale studia přerušil
- byl členem armády (podporučík) na Kavkaze, začal tam psát, r. 1956 z armády odešel
- založil školu pro mužiky a jejich děti, která se nesečkala s úspěchem
- s manželkou pocházející ze šlechtické rodiny měli 13 dětí, 8 se dožilo dospělosti
- v závěru života opustil rodinu a odjel s přáteli
- založením pacifista
- zemřel na zápal plic

- přiblížil ruskou literaturu západní literatuře

Dětství, Chlapectví, Jinošství – románová trilogie s autobiografickými prvky

Vojna a mír – román o napoleonských válkách, Andrej Bolkonský a jeho rodina

- historická románová epike, více než 250 postav

Vzkříšení – román, šlechtic Něchljudov a prostitutka Maslovová

Đábel, Smrt Ivana Iljiče, Kreutzerova sonáta, Kavkazský zajatec – romány

Sevastopolské povídky

- **literární / obecně kulturní kontext**

Realismus

- realismus odvozen od slova reálný (realis) = skutečný, opravdový
- realismus = „škola upřímnosti v umění“
- od 2. pol. 19. stol.
- předchůdci realismu: H. de Balzac, Stendhal, G. Flaubert
- snaží se zachytit skutečnou podstatu věcí, opravdovost, pravdivost v celé její složitosti, hledat vzájemné vztahy, příčiny, důsledky nějakého jevu → nejčastějším žánrem je román
- realistický hrdina: typický hrdina, vyvíjí se jeho myšlenky a názory
- nově se uplatňují hovorové výrazy, archaismy, dialekty
- vliv na realismus měl filozofický směr *pozitivismus* (spojen s A. Comtem, zobrazuje fakta, skutečné je to, co lze dokázat smysly) a *materialismus* (dialektický, sledoval vývoj společnosti jako tříd, přednost má hmota před duchovnem)
- rozvinutá fáze realismu soustředěná na kritiku poměrů = kritický realismus

Rusko:

Nikolaj Vasiljevič Gogol (1809–1852)

- v Petrohradě pracoval jako úředník a věnoval se historii

- v té době už slavil první úspěchy, svým nadáním literárně zachytil to, co prožil a o čem slýchával ve svém rodném kraji

- odsuzoval společnost složenou z chladných, malicherných, všedních povah. Jeho ideálem byla mravně dokonalá společnost

- byl to mistr satiry, psal komedie, romány, povídky

- považován za zakladatele ruského realismu

tzv. petrohradské povídky – *Podobizna, Bláznovy zápisky, Plášť*

- cyklus povídek, hrdiny jsou zajímaví lidé z Petrohradu

román *Mrtvé duše* – první díl plánované trilogie, kritika statkářů

- Čičikov projíždí Ruskem a kupuje „mrtvé duše“ – mrtvé nebo zmizelé, jejich vlastnictví mu pomáhá ke spekulacím

komedie: *Ženitba, Hráči, Revizor*

Fjodor Michajlovič Dostojevskij (1821–1881)

- v roce 1849 zatčen a odsouzen na smrt za protivládní aktivity

- těsně před popravou trest změněn – 4 roky na galejích v Omsku na Sibiři, kde trpěl epileptickými záchvaty → citlivější k utrpení, zaměření na duševní pochody

světově uznávaný prozaik, tvůrce moderního románu

ovlivnil rozvoj psychologického románu a prózu tzv. proudu vědomí (V. Woolfová, J. Joyce)

Zločin a trest – stěžejní dílo celosvětové realistické literatury

- hrdina Rodion Raskolnikov chce zavraždit lichvářku, zabije i její sestru

- zamiluje se do prostitutky Soni, svěřuje se jí – je odsouzen k nuceným pracím na Sibiři, Soňa odchází s ním

Běsové – rozsáhlý román podle skutečného příběhu revolucionáře

Idiot – není to člověk bláznivý, ale nepochopený

- hlavní hrdina mladý zchudlý kníže Myškin trpící epilepsií – je dobrák, kterého okolí nechápe

Bratři Karamazovi – osudy statkáře a jeho 4 synů

Anton Pavlovič Čechov (1860–1904)

- prozaik a dramatik, ovlivnil vývoj světové prózy i dramatu

- zájem o existenciální otázky života

- smysl pro humor, často satira – dráždil cenzuru

Tři sestry – Olga, Máša, Irina chtějí změnit svůj osud a zjišťují, že to nejde

Višňový sad – tragicky laděná komedie

další hry: *Racek, Strýček Váňa*

Francie:

Honoré de Balzac (1799–1850)

„literární gigant“ – *Lidská komedie* – cyklus 143 románů, předem promyšlená linie

- nejvýraznější romány: *Otec Goriot, Ztracené iluze, Lesk a bída kurtizán*

Gustav Flaubert (1821–1880)

Paní Bovaryová – hlavní hrdinka Ema Bovaryová → literární typ, žena utíkající od skutečnosti k iluzím = bovarismus

Citová výchova – podtitul Historie mladého muže, osudy romantika

Bouvard a Pécuchet – nedokončený román, podle něj seriál Byli jednou dva písaři

Emile Zola (1840–1902)

- cyklus 20 románů *Les Rougon-Macquart* – 32 hlavních, 1000 vedlejších postav

- romány z cyklu: *Břicho Paříže, Zabiják, Nana*

Anglie:

Charles Dickens (1812–1870)

- ostrá kritika společenských jevů, citová hloubka, láskyplný humor

Kronika Pickwickova klubu – první román, příběhy z cest 4 členů klubu na venkov

Oliver Twist – román se sociálním podtextem, osiřelý chlapec vyrůstá v chudobinci, žije špatně. Utíká do Londýna a stává se členem zločinecké party a brzy je zadržen. Dostává se zpět do zločinecké party.

David Copperfield – román s autobiografickými rysy

Charlotte Brontëová (1816–1855)

Jana Eyrová – oblíbený román, příběh ženy-sirotky

Emily Brontëová (1818–1848)

Na Větrné hůrce – jediný její román, složitý příběh – nalezenec se krutě mstí za své ponížení z mládí

Polsko:

Henryk Sienkiewicz (1846–1916)

- jeden z nejoblíbenějších autorů historické literatury

- získal Nobelovu cenu za literaturu v roce 1905

Ohněm a mečem – románová trilogie ze 17. stol., boj polských šlechticů proti ukrajinským kozákům

Quo vadis – z doby Neronova Říma, pronásledování prvních křesťanů

USA:

Mark Twain – *Dobrodružství Toma Sawyera*

Jack London – *Bílý tesák*

Severská literatura:

Henrik Ibsen – *Nora*

Hans Ch. Andersen – pohádky

České země:

Karel Havlíček Borovský – *Křest sv. Vladimíra, Tyrolské elegie, Král Lávra*

Jan Neruda – *Povídky Malostranské, Písně kosmické*

Karolína Světlá – *Vesnický román, Kříž u potoka*

Svatopluk Čech – *Výlet pana Broučka do Měsíce*

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Anna Kareninová (Anna Karenina) – jméno hlavní hrdinky

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Téma manželské nevěry je stále aktuální.

Neaktuální je nazírání na rozvod, v dnešní době je to běžná věc.

- **pravděpodobný adresát:**

Kdokoli, román nemá modelového čtenáře. Vzhledem k rozsahu spíše zdatnější čtenář.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Román vznikl v letech 1873–1876, v době, kdy žil Tolstý ve spokojeném manželství.

- **tematicky podobné dílo:**

Gustav Flaubert – *Paní Bovaryová*: hlavní hrdinka je nespokojená se svým životem, páchá sebevraždu

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Existuje několik filmových zpracování (USA, 1935; SSSR, 1967; USA 1997).

Nejnovější je anglické zpracování z roku 2012: režie Joe Wright, v hlavní roli Keira Knightley, hodnocený je 70 %.